

Vincentas DROTVINAS

Vilniaus pedagoginis universitetas

MARTYNO MAŽVYDO BENDRAPAVARDŽIAI

Martyno Mažvydo gimimo vietos ir jo raštų kalbos tarmės tarpusavio santykis kalbininkų gvildenamas bemaž 150 metų. Pirmasis M. Mažvydo kilmę apibūdino Augustas Šleicheris, M. Mažvydą laikęs klaipėdiškiu žemaičiu, taigi kilusiu iš Mažosios Lietuvos ploto (Schleicher, 1853, 21). Tam prieštaravo Jurgis Gerulis. Kad Martynas Mažvydas kilo iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Gerulis aiškino Mažvydo kalbos polonizmą ir germanizmą santykiu: „Mažvydo (bei Vilento) raštai polonizmais knibžda <...>. Klaipėdiškis lietuvis labjaus germanizmus brukte būtų brukęs <...>. Juk lietuvis iš Klaipėdos kampo rods galėjo lietuviškai išmokti, vargu lenkiškai. Tačiau germanizmą pas Mažvydą veltui jieškome“ (Gerulis, 1922, XII).

Dabar Mažvydas laikomas ne iš Mažosios Lietuvos, bet iš Didžiosios Lietuvos kilusiu žmogumi, pagal raštų kalbos ypatybes jis – pietų žemaičių tarmės atstovas, kildinamas iš Žemaičių Naumiesčio, Gardamo ir Švėkšnos ploto (Zinkevičius, 1988, 21, 28–30, 34). Vienas iš šios nuomonės argumentų yra tai, kad pietų žemaičių plote XVI a. gyventa *Mažvydų*, *Mažvydaičių*, o Mažojoje Lietuvoje *Mažvydų* neaptikta (Biržiška, 1960, 77–78). Apie tai rašė J. Gerulis: „Po pirm Mažvydo pavardės 16 šimtmečio mokesnių raistuose (=registruose – V. D.) Karaliaučiaus archyve neradau. Dėl to vos tikėtina jo giminę Prūsiose gyvenus“ (Gerulis, 1922, XI). Apie kokius šaltinius kalbama, Gerulis aiškiau nurodė vokiškame Mažvydo raštų leidime: „Zunächst fehlt der Name Mosvid in den ziemlich geführten Zinsbüchern des Herzogtums Preussen aus der Zeit nach 1500 (Königsberger Staatsarchiv)“ (Gerulis, 1923, XIV). Tiesa, V. Kalvaitis yra iš Mažosios Lietuvos bažnyčių knygų (neaišku, iš kurių vietovių ir kokio senumo) užrašęs asmenvardžių *Mažvydas*, *Mažvydis*, *Mažvedaitis*, *Mažvytaitis* (Kalvaitis, 1910, 13–14). Tuo remdamasis Povilas Pakarklis linkęs manyti, kad Mažvydas buvo „prūsų lietuvis“ (Pakarklis, 1947, 116).

Vėlesni tyrinėtojai, gvildenę asmenvardžio *Mažvydas* lytis, pasigedo amžininkų korespondencijos su Mažvydo pavardės užrašymais ar kitokių dokumentų: tokių dokumentų esą labai mažai paskelbta, o nepaskelbtieji šiuo sykiu visai neprieinami, galima beveik manyti, kad ko nors svarbesnio daugiau ir nėra buvę (Senkus, 1947, 110–111). Per daugiau kaip 70 metų po J. Gerulio tyrinėjimų nepaskelbta naujų šaltinių, kurių duomenys verstų abejoti Martyno Mažvydo pavardės autentiškumu ar leistų ją koreguoti. Iki šiol nerasta naujų dokumentų, patikslinančių Mažvydo kilimo vietą.

Nepaisant minėtų abejonių, vilties rasti naujų duomenų neprarasta. Prūsijos paveldo valstybės slaptajame (buv. Karaliaučiaus) archyve esančioje Ragainės apskrities 1540 m. mokesčių knygoje (*Nachfolgende verzeichnis*, 51a) 1993–1994 m. esu radęs šiuos pavardžių užrašymus:

Glande villa

Laurin Maswideit/is/

Jacob Masvideitis

Mickna Maswideit/is/

Jhan Maswideitis

Asmenvardis *Mažvydaitis* rodo, kad Mažosios Lietuvos administracijos XVI a. vidurio dokumentuose dvinarė asmenų įvardijimo sistema jau buvo susiformavusi. Ragainėno pavardė *Mažvydaitis* yra priesagos *-aitis* vedinys iš asmenvardžio *Maž-vydas* (jo darybą yra aiškinę A. Leskienas, J. Gerulis, K. Būga, Z. Zinkevičius, J. Senkus, „Lietuvių pavardžių žodyno“ autoriai ir kt.). Pavardė *Mažvydaitis* įvardija kelintos kartos *Mažvydo* palikuonis, galbūt tai yra vieno tėvo sūnūs, gyvenę tame pat kaime.

Naujai rasti pavardės *Mažvydaitis* užrašymai:

- papildo asmenvardžių *Mažvydas*, *Mažvydaitis* užrašymus XVI a.;
- rodo, kad iš senojo dvikamienio vardo *Mažvydas* susidariusių asmenvardžių *Mažvydaitis* XVI a. būta ne tik Žemaičiuose, bet ir kitame lietuvių kalbos plote – Mažojoje Lietuvoje;
- paliudija pavardės *Mažvydas* autentiškumą;
- patvirtina, kad V. Kalvaičio Mažojoje Lietuvoje užrašytos pavardės *Mažvydas*, *Mažvydaitis* yra paveldėtos iš XVI a.;
- įtikina, kad Mažosios Lietuvos istorijos šaltiniai teikia naujos autentiškos medžiagos lietuvių istorinei antroponimikai (ir visai onomastikai) ir skatina kaupti reprezentacinę Mažosios Lietuvos vardyno kartoteką (D r o t v i n a s, 1993; 1998, 20–24);
- nuodugnesnį ir sistemingesnį negu iki šiol Mažosios Lietuvos vardyno tyrinėjimą iškelia kaip aktualų ir neatidėliotiną XXI a. pradžios lietuvių kalbotyros uždavinį, kurio reikia imtis jau šiandien.

DIE GLEICHNAMIGEN VON MARTYNAS MAŽVYDAS

Zusammenfassung

Bisher ist die Meinung verbreitet, daß der Familienname *Mažvydas* nur in den Akten des Großfürstentums Litauens fixiert ist und nicht in den Archivbeständen Ostpreußens (G. Gerullis 1923). Der Verfasser dieses Beitrages hat vier Aufschreiben Maswideit(is), Maswideitis im „Nachfolgende verzeichnis der anlage des Amptes Rangnt“ gefunden (Ostpreußen Folianten, 911a, B. 27, Ragnit, 1540, S. 601; Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin).

LITERATŪRA

- Biržiška V., 1960, Martynas Mažvydas, – Aleksandrynas, I: XV–XVII amžiai, Čikaga.
- Drotvinas V., 1993, Lituanistikos šaltiniai Vokietijoje, – Mokslo Lietuva, Nr. 14 (73).
- Drotvinas V., 1998, Lietuvių vardyno šaltiniai Vokietijos archyvuose, – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXVIII.
- Gerulis J., 1922, Mažvydas, Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams, Kaunas.
- Gerullis J., 1923, Mosvid: Die ältesten litauischen Sprachdenkmäler bis zum Jahre 1570, Heidelberg.
- Kalwaitis W., 1910, Lietuwiszku Wardų Klėtelė su 15000 vardu, Tilžė.
- Nachfolgende verzeichniss, Nachfolgende verzeichniss der anlage des Amptes Rangnt, – Ostpreußen Folianten, 911a, B. 27, Ragnit, 1540, 601 S. (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin).
- Pakarklis P., 1947, Mažvydo kilmės klausimu, – Senoji lietuviška knyga, Kaunas.
- Senkus J., 1947, Mažvydo vardas ir pavardė, – Senoji lietuviška knyga, Kaunas.
- Schleicher A., 1853, Lituanica, – Sitzungsberichte d. Kais. Akademie d. wissenschaften, Phil.-historische Classe, II, Wien.
- Zinkevičius Z., 1988, Martynas Mažvydas, – Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos istorija, III, Vilnius.